

Elżbieta Mirecka

Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu

EURO A WZROST CEN NA OBSZARZE EUROLANDU

1. Etapy wprowadzania euro

W historii Europy można wskazać na nieliczne idee, które wzbudziły zainteresowanie polityków oraz przedstawicieli życia gospodarczego i doczekały się analiz prawnych. Jednym z takich wydarzeń było wprowadzenie wspólnej waluty Europy.

Euro zostało przyjęte przez państwa niezależne na zasadzie suwerenności [Temperton 2001, s. 115]. Euro zastąpiło także poprzednią walutę ecu w stosunku 1:1. Należy zaznaczyć, że w rzeczywistości ecu było koszykiem walutowym. Przełom lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX w. to okres wzmożonych działań integracyjnych w Europie. Uświadamiano sobie, że wspólna waluta może być czynnikiem integrującym. Ogłoszenie Raportu J. Delorsa w kwietniu 1989 r. stało się przełomem w budowie wspólnej Europy. Raport Komitetu Delorsa zakładał trzy etapy budowy unii gospodarczej i walutowej [Szeląg 2001, s. 20]. Każdy etap miał określone cele, natomiast daty budowy zostały ustalone w terminie późniejszym. Z punktu widzenia funkcjonowania euro największe znaczenie miał etap trzeci, w którym została wprowadzona jednolita waluta europejska, tymczasowo jako waluta równoległa do walut narodowych, które miała w przyszłości zastąpić. Struktura trój etapowego dochodzenia do unii gospodarczo-walutowej daje możliwości wyodrębniania etapów wprowadzania euro. I etap – do 31 grudnia 1998 r., a więc do dnia zakończenia II etapu budowy UGW – to zakwalifikowanie państw do sfery euro i określenie nieodwołalnych kursów wymiany. II etap to okres od 1 stycznia 1999 r. do 31 grudnia 2001 r. – euro zostało wprowadzone w formie bezgotówkowej. W tym czasie euro i waluty narodowe funkcjonowały równoległe. W III etapie – od 1 stycznia 2002 r. do 30 czerwca 2002 r. – wycofano monety i banknoty narodowe, zastępując je wspólną walutą euro, zarówno banknoty, jak i monety.

Na spotkaniu Rady Ministrów Gospodarki i Finansów w Turku (Finlandia) w listopadzie 1999 r. przyjęto wspólną deklarację odnośnie do wprowadzenia bank-

notów i monet euro, wyjaśniającą i ułatwiającą procedurę wprowadzenia wspólnej waluty, będącej jedynym prawnym środkiem płatniczym na obszarze UGW.

2. Podstawy prawne funkcjonowania euro

Realizacja trzeciego etapu budowy unii gospodarczo-walutowej wymagała też utworzenia podstaw prawnych wprowadzenia i funkcjonowania euro. Prawną sytuację euro określają trzy rozporządzenia:

- Rozporządzenie Rady nr 1103/97 z 17 czerwca 1997 r. w sprawie niektórych postanowień dotyczących wprowadzenia euro.
- Rozporządzenie Rady nr 974/98 z 3 maja 1998 r. w sprawie wprowadzenia euro.
- Rozporządzenie Rady nr 2866/98 z 31 grudnia 1998 r. w sprawie kursów wymiany między euro i walutami państw przyjmujących euro.

Rozporządzenie Rady nr 1103/91 dotyczy zagwarantowania ciągłości umów zawartych przed wejściem w życie UGW i nominowanych w ecu. Zastąpienie ecu przez euro następuje w relacji 1 ECU = 1 EUR przy założeniu, że ostatnie notowanie ecu jest jednocześnie pierwszym notowaniem euro. Rozporządzenie reguluje metodę przeliczania walut narodowych i euro poprzez wykorzystanie nieodwołalnych kursów wymiany, gdzie euro jest walutą bazową, a waluty narodowe są walutami notowanymi. Określone zostały zasady zamiany jednej waluty narodowej na drugą przez konwersję trójstronną, przebiegającą w dwóch fazach: euro – waluta narodowa A, waluta narodowa B – euro po obliczeniach z fazy pierwszej. Rozporządzenie Rady 974/98 – to regulacje etapu przejściowego (1 stycznia 1999 - 31 grudnia 2001 r.), w którym waluty narodowe i euro miały funkcjonować równolegle. Określone zostały regulacje dotyczące wykorzystania euro w operacjach bezgotówkowych. Rozporządzenie to zapewnia także ciągłość umów zawartych przed 31 grudnia 2001 r., nominowanych w walutach narodowych. Został także uregulowany etap końcowy wprowadzania euro, co oznacza, że z dniem 1 stycznia 2002 r. zostały wprowadzone do obiegu banknoty i monety euro. Rozporządzenie Rady 2866/98 ustanowiło nieodwołalne (sztywne) kursy wymiany między euro a 11 walutami państw UGW. Na mocy Rozporządzenia 1478/2000 ustalono kurs nieodwołalny między euro a grecką drachmą po przystąpieniu Grecji do UGW. Rozporządzenia mają charakter wiążący dla państw członkowskich i są częścią ich narodowego prawa. Komisja Europejska wprowadziła także szereg zaleceń odnośnie do funkcjonowania euro. Wśród nich najważniejsze są zalecenia 98/286/EC tzw. dobrej praktyki, czyli działania na rzecz płynnego przejścia na euro.

Bardzo ważne dla konsumentów Unii były zalecenia wprowadzające zasadę podwójnego podawania cen, czyli Zalecenia Komisji 98/287, ułatwiające przystosowanie się konsumentów i kontrahentów do cen wyrażanych w euro. Zalecenie Komisji 98/288 miało zaś ułatwić przejście na euro szczególnie małym firmom (przez podawanie na fakturach cen w euro i w walutach narodowych).

Stworzenie rozbudowanego systemu prawnego regulującego wprowadzenie i funkcjonowanie euro miało przyczynić się do przedstawienia zainteresowanym przejrzystych warunków prowadzonych transakcji i ochrony uczestników transakcji prowadzonych w euro.

3. Ochrona konsumenta

Wprowadzenie euro na miejsce walut narodowych mogłoby w wielu przypadkach spotkać się z trudnościami lub nawet z niechęcią. Ważne więc było przygotowanie konsumentów do posługiwania się nową wspólną walutą. Bardzo pomocne były zarówno zarządzenia jak i zalecenia, które stwarzały jasne i przejrzyste warunki funkcjonowania i wykorzystania euro. Szczególnie ważne było Zalecenie Komisji 98/287, dotyczące podwójnego podawania cen. Realizacja tego zalecenia zapewniała przejrzystość i porównywalność cen, chroniąc jednocześnie rynek przed ukrytym wzrostem cen, przez wprowadzenie kursów nieodwoalnych.

Przejście z cen narodowych na ceny w euro nie było proste dla konsumentów, ale dwuletni okres adaptacji był wystarczający, aby opracować proces przeliczania cen i przyzwyczajania się do nowego ich wyrażania w euro. Pojawiające się trudności były przewidywane. Te koszty miały charakter krótkoterminowy i są rekompensowane w długim czasie przez wzrost konkurencyjności, niższe koszty transakcji i wzrost przejrzystości cen [Temperton 2001, s. 273].

Europejski System Banków Centralnych ma wyłączne prawo do emisji euro. ESBC składa się z jednostki centralnej, jaką jest Europejski Bank Centralny, i narodowych banków centralnych krajów członkowskich Unii Europejskiej. Europejski Bank Centralny został powołany 1 czerwca 1998 r., a swoją działalność statutową zapoczątkował z dniem 1 stycznia 1999 r. [Oręziak 1999, s. 48]. Zgodnie z art. 105 TWE głównym celem ESBC jest utrzymywanie stabilności cen. Celem operacyjnym jest utrzymanie wzrostu poziomu cen detalicznych w przedziale 0-2 pkt procentowe [Sobczyński 2002, s. 74].

Wielu sceptyków twierdzi, że wprowadzenie euro ma wpływ na wzrost kosztów utrzymania wynikający ze wzrostu cen po wprowadzeniu euro – wprowadzenie euro powodować będzie wzrost cen towarów i usług [Zukowski 2002, s. 186]. Zbyt krótki okres od wprowadzenia euro do obiegu nie daje pełnej odpowiedzi na pytanie, czy euro ma rzeczywiście wpływ na wzrost cen.

4. Euro na rynkach międzynarodowych

Wprowadzenie euro do obiegu na obszarze państw członkowskich Unii (oprócz Danii, Szwecji i Wielkiej Brytanii) spowodowało wzrost znaczenia tego obszaru jako ważnego centrum gospodarczego i finansowego w skali świata.

Analizując rolę euro, należy określić jego pozycję na globalnym rynku finansowym, a także związek euro z polityką stabilności cenowej na obszarze Eurolandu. Znaczenie euro jako międzynarodowej waluty emisyjnej, rezerwowej i waluty fakturowania wyraźnie wzrosło, a więc wzmocniła się jego pozycja na rynku międzynarodowym. Jako międzynarodowa waluta emisyjna euro plasuje się na drugiej pozycji po dolarze amerykańskim, a przed jenem japońskim.

Badania przeprowadzone przez Europejski Bank Centralny dotyczące międzynarodowej roli euro [*Handelsblatt...* 2004] wskazują, że największymi emitentami pożyczek denominowanych w euro od 2002 r. do połowy 2003 r. były Europejski Bank Inwestycyjny i Amerykański Hipoteczny Freddie Mac. EBI wyemitował pożyczki o wartości 23,7 mld euro, natomiast Freddie Mac na kwotę 14,5 mld euro. Największym zainteresowaniem cieszyły się one wśród osób fizycznych, głównie z Wielkiej Brytanii i USA. Ostatnio zainteresowanie wzbudziły także wśród inwestorów z Azji, szczególnie z Bliskiego Wschodu. Znaczenie euro jako waluty zakotwiczenia dla państw trzecich nie uległo większym zmianom. Bardzo wzrosła rola euro jako międzynarodowej waluty rezerwowej, jego udział wzrósł z 16,4% w 2001 r. do 18,7% w 2002 r. Wiodąca światowa waluta rezerwowa, którą jest nadal dolar amerykański, zmniejszyła swój udział z 67,5 do 64,5% w skali świata. Zauważa się gwałtowny wzrost znaczenia euro jako waluty rezerwowej w państwach wysoko uprzemysłowionych, gdzie jego udział wynosi 21%, a więc w latach 2001–2002 podwoił się. Bardzo wzmocniło się euro na międzynarodowym rynku kredytowym. Kredyty udzielane przez banki Eurolandu osobom prywatnym w 1/3 udzielane są w euro, natomiast kredyty udzielane osobom fizycznym z obszaru Unii przez banki zagraniczne działające na terenie Unii są w połowie kredytami w euro. Także na międzynarodowym rynku dewizowym euro umocniło swoją pozycję. Około 25% transakcji dewizowych przeprowadzonych jest w euro. Największy udział ma nadal dolar amerykański – prawie 50%. Transakcje w jenach i funtach brytyjskich to ok. 10% każdej waluty. Także w rozliczeniach transakcji handlu zagranicznego wyraźnie wzrosło zainteresowanie euro.

W pierwszym roku wprowadzenia euro, a więc w roku 2002, ponad 50% transakcji prowadzonych między państwami obszaru euro a państwami trzecimi było rozliczane w euro. Średni przyrost transakcji handlowych prowadzonych w euro przez państwa Unii wahał się od 5 do 6%. Największy wzrost zanotowano w Grecji, gdzie przyrost ten wyniósł 16%. Wzrost znaczenia euro na arenie międzynarodowej jest niekwestionowany. Niezależnie od tego, jaki charakter ma euro w skali światowej, widać jego mocną pozycję jako drugiej waluty światowej – między dolarem amerykańskim a jenem japońskim.

5. Analiza wzrostu cen na obszarze Eurolandu

Wprowadzenie wspólnej waluty euro do obrotu gotówkowego na obszarze Eurolandu wzbudziło wiele emocji wśród obywateli. Powstała psychoza strachu przed

droższą wywołaną przez euro. Po dwóch latach funkcjonowania euro unormowała się struktura cen. W wielu przypadkach ceny po nieuzasadnionych podwyżkach w efekcie końcowym wracały do normalnego poziomu. Urzędowe statystyki państw członkowskich Unii wskazują na wzrost cen na obszarze Eurolandu po wprowadzeniu do obiegu euro, ale z pewnością nie tego rzędu, o którym informowały mass media. Analiza wpływu euro na wzrost cen na przykładzie Niemiec wykazuje, że znaczny wzrost cen był efektem ciężkiej zimy 2002/2003 r. i wprowadzenia podwyżki podatków na energię, ubezpieczenia i produkty tytoniowe. Zauważono jednak znaczne (bardzo zróżnicowane) podwyżki cen w sektorze usług. Badania prowadziły nie tylko firmy analizujące rynek, ale także Centralny Bank Niemiec (Bundesbank) i Federalny Urząd Statystyczny (Das Statistische Bundesamt). Z liczby 18 000 cen detalicznych analizie poddano 12 000 cen. Początkowo brano pod uwagę próbkę 35 produktów, którą dla roku 2002 zredukowano do 25. Ostatecznie grupa obejmowała: baterie, kawę, papeterie, czyszczenie chemiczne garnituru, makaron, rajstopy, papierowe filtry do kawy, fryzjera męskiego, skarpetki męskie, mleko, karmę dla psów, bilety do kina, masło, wodę mineralną, mycie samochodu, szpinak, salami, gazetę, papier toaletowy, nocleg w hotelu, piwo, czekoladę mleczną, białą, wino, pastę do zębów i cukier.

Poziom cen tego koszyka towarów uległ niewielkim zmianom. Za bazę cenową uznano rok 2000. W styczniu 2002 r. zanotowano wzrost cen tego koszyka o 0,3%. Tuż przed wprowadzeniem euro do obiegu zaznaczył się wzrost cen o 1,4% w grudniu 2001 r. oraz o 2,1% w styczniu 2002 r., średnia dla tego okresu wynosiła tylko 1,25%. Tego wzrostu cen nie można jednak tłumaczyć wprowadzeniem euro. Był to efekt wzrostu opodatkowania energii, wyrobów tytoniowych i ubezpieczeń. Oprócz tego na wzrost cen miała wpływ ograniczona w porze zimowej podaż świeżych owoców i warzyw. Wzrost cen na owoce sezonowe zimą sięgać może 10%. Na przełomie lat 2001 i 2002 wpływ ten określony był na poziomie 0,3%.

W dwa lata po wprowadzeniu euro ceny detaliczne nie wykazują dużych zmian; średni wzrost cen detalicznych w latach 2002 i 2003 wynosił 1,25%, zanotowano więc znacznie niższe tempo wzrostu niż w latach 90. Społeczne postrzeganie wzrostu cen było bardzo wyraźne i odmienne od oficjalnych analiz.

Obowiązek wyrażania cen w walucie narodowej i w euro po ustalonym kursie konwersji nie wywołał psychologicznego efektu wzrostu cen, gdyż, upraszczając, kurs ten był przez obywateli zaokrąglany w stosunku do wartości całkowitych bez wartości dziesiętnych czy setnych. To powodowało wrażenie wyższych cen w euro niż w walucie narodowej. Wzrost cen o 2,3% był efektem kursu konwersji. Przed wprowadzeniem euro zdecydowanie większa część cen podawana była z końcówką 9 (np. 2,59), natomiast po wprowadzeniu euro ceny podawano z końcówką 0 lub 5 (np. 2,60 czy 2,55); to było także źródłem podwyżki cen. Do 1 stycznia 2002 r. ponad połowa cen kończyła się cyfrą 9 po przecinku, obecnie 20% kończy się na 5, a 25% kończy się na 0. Nastąpiło zróżnicowanie cen, co doprowadziło do ich wzro-

stu, ale raczej w sensie odbioru psychicznego. W momencie wprowadzenia euro 45% cen zostało podwyższonych, a 10% obniżonych. Badania z listopada 2003 r., dotyczące obywateli Niemiec i ich opinii o poziomie cen po wprowadzeniu euro, są dla Komisji Europejskiej swoistym eurobarometrem. W badaniach tych 90% ankietowanych stwierdziło, że wprowadzenie euro wywarło niekorzystny wpływ na poziom cen, czyli nastąpił ich wzrost. Analiza danych za lata 2001 i 2002 wskazuje, że wzrost cen utrzymuje się i jest zgodny z długoterminowym trendem cenowym; wynosił odpowiednio 2,3 i 2,1%. Największy wzrost cen zanotowano w sektorze restauracji, gdzie obroty spadły o 9% w II połowie 2002 r. i o 8% w I połowie 2003 r. Jeszcze większy wzrost cen dotyczył biletów wejściowych do kina – odnotowano tu 11-procentowy wzrost.

Zauważa się także przyrost oszczędności o 11%, w II połowie 2000 r. wyniósł on 9,5%. Bundesbank przypisuje ten wzrost działaniu euro, które także spowodowało trzyletnią stagnację gospodarki niemieckiej i spadek konsumpcji. Bank ten nie zauważył jednak, że wraz z wprowadzeniem euro spadła rola Niemiec i ich konkurencyjność w stosunku do innych gospodarek (niskie stopy procentowe i funkcjonujący rynek kapitałowy). Wprowadzenie euro do obiegu przyczyniło się do wzrostu cen jedynie o 0,3% [*Hat der Euro...* 2004]. Mimo to społeczne odczucia są inne, zgodnie z nimi nastąpił znaczny wzrost cen. Wzrost cen można tłumaczyć nie bezpośrednio wprowadzeniem euro (0,3%), ale mechanizmem wykorzystującym euro. Tuż przed 1 stycznia 2002 r. w wielu branżach zauważono ruchy wzrostu cen, które nie były efektem wzrostu kosztów wytwarzania, lecz spekulowaniem w wąskim zakresie na temat możliwości kształtowania cen.

Posługiwanie się zaokrąglonym, a nie dokładnym do kilku miejsc po przecinku kursem konwersji oraz odejście od prezentacji cen z cyfrą 9 na drugim miejscu po przecinku na rzecz stosowania 0 lub 5 spowodowały także wzrost cen, ale był to efekt pośredni. Badania prowadzone przez Komisję Europejską dotyczące akceptacji nowej waluty euro [*Deutsche Bundesbank...* 2004, s. 28] wskazują na coraz mniejsze trudności w jej akceptacji. Utrzymujący się niski poziom wzrostu cen na obszarze Eurolandu z pewnością wpływa bardzo korzystnie na wzrost zaufania do euro i na coraz lepsze zdanie o tej nowej walucie.

Literatura

- Deutsche Bundesbank*, „Monatsbericht”, styczeń 2004.
Handelsblatt Wirtschafts- und Finanzzeitung, 2 stycznia 2004.
Hat der Euro die Teuerung angeheizt? „Neue Zürcher Zeitung”, Zurych 20 stycznia 2004.
Oręziak L., *Euro – nowy pieniądz*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999.
Sobczyński D., *Euro, historia, praktyka, instytucje*, KiK, Warszawa 2002.

Szeląg K., *Euro – wprowadzenie banknotów i monet do obiegu*, Biblioteka Menedżera i Bankowca, Warszawa 2001.

Temperton P., *Euro – wspólna waluta*, Felberg SJA, Warszawa 2001.

Żukowski P., *Euro – świat, Europa, Polska*, CeDeWu, Warszawa 2002.

THE EURO AND PRICE RISES WITHIN EUROLAND

Summary

The introduction of the euro into circulation has reinforced its position on the global financial market as an issue, reserve and invoicing currency. There has also been an increase in the number of loans sanctioned in euro.

However, according to Euroland consumers, there appeared a price-rise-fear psychosis triggered by the transition from the national currencies to the euro. The official statistics of the EU Member States also indicate price rises. The analyses of underlying reasons have shown that it was only to a minute extent that such rises stemmed from the introduction of the euro. The more important price-increasing factor was the euro-based market mechanism launched. It was noted that before the euro changeover there had been considerable price increases caused by speculation. The euro price rises were also influenced by increases in taxation (all types of taxes) of energy, tobacco products, increases in insurance costs as well as seasonal changes in the prices of fruit and vegetables.

The price rises, however, do not indicate any changes exceeding the average retail price growth before the changeover to the euro. In social perception, the price rises seemed higher than the official analyses showed.